

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تجزیه و ترکیب آیات ۲۲ الی ۳۰ سوره مبارکه معارج

• **إِلَّا الْمُصَلِّينَ (۲۲)**

۱. نوع استثناء و تعیین مستثنی منه در "إِلَّا الْمُصَلِّينَ"

▪ دو احتمال که احتمال دوم را می پذیریم:

۱. استثناء متصل از "الانسان"؛ معنایش اینطور می شود که: مصلین هلوع آفرینده نشده اند؛ اما این معنی خلاف ظاهر است زیرا همه فطرتاً حریص و کم طاقت آفریده شده اند بنابراین ظاهراً نمی توان "الانسان" را مستثنی منه گرفت.
۲. استثناء متصل موجب از ضمیر فاعلی در دو فعل مقدر: «جَزَعٌ وَ مَنَعٌ»؛ این استثناء از حیث معنی صحیح است یعنی مصلین در هنگام شرّ جزع نمی کنند و هنگام اصابه خیر نیز بخل نمی ورزند... منتها در این صورت نباید "جزوعاً" را حال دوم از ضمیر در "خلق" بگیریم زیرا در این صورت هم، همان اشکال استثناء از امور فطری و خلقی پیش می آید بنابراین در این صورت باید "جزوعاً" را حال از ضمیر فاعلی "جزع" بگیریم... و در این صورت دیگر نمی تواند "جزوعاً" آنطور که در آیه قبل گفتیم متعلق "إذا" قرار گیرد زیرا جزئی از مضاف الیه "إذا" است و نمی تواند در "إذا" عمل کند بنابراین باید فعلی را به عنوان متعلق برای "إذا" در تقدیر گرفت و آن فعل "جَزَعٌ" قبل از "جزوعاً" است و در این صورت "إذا" نیز شرطیه بوده و متعلق به جواب شرط "جزع" خواهد بود. و کلّ جمله شرطیه، استینافیه خواهد بود.

• **الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ (۲۳)**

۲. بررسی "دائمون"

۱. دام: الشيء (يَدُومُ) (دَوَمًا) و (دَوَامًا) و (دَيْمُومَةً): ثَبَّتَ (مصباح)

۳. ترکیب "الذین" در "الذین هم علی صلاتهم دائمون"

- الذین: عطف بیان از "المصلین" (قید احترازی است نه توضیحی)
- هم دائمون: مبتدا و خبر؛ علی صلاتهم: متعلق به "دائمون" (این فعل با علی متعدی می شود)
- روایت از امام باقر علیه السلام داریم که مراد از این نماز در این آیه نوافل و مراد از نماز در آیه بعدی نمازهای واجب است.

۴. متعلق "علي صلاتهم"

گفته شد.

• **وَ الَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ (۲۴) لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ (۲۵)**

۵. بررسی "اموال"

▪ مال اسم ذات است که معنایش مشخص است و در کلام عرب هم به صورت مذکر استعمال می شود هم مؤنث و از آن فعل صناعی نیز ساخته شده است: مالَ يَمَالُ مَالاً: یعنی مالش فراوان شد.

۶. تجزیه و بررسی لغوی "حق"

▪ هم می تواند مصدر باشد و هم می تواند اسم فاعل باشد (مانند خیر و شر) که در اصل حاق بوده است به معنای ثابت (که لازمه ثابت بودن لازم و واجب بودن است و اینجا معنای لازم اراده شده است پس استعاره است) از فعل: «حَقَّ يَحِقُّ حَقًّا» اینجا ظاهراً اسم فاعل است.

• **وَ الَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ (۲۶)**

۷. بررسی "يصدقون بيوم الدين"

▪ صَدَّقَ وقتی به باب تفعیل می رود متعدی بنفسه می شود و اگر در استعمالی دیدیم که با حرف جرّ بآ آمده معلوم می شود متعدی شدنش به واسطه بآ است و رفتنش به باب تفعیل کوشش و مبالغه را می رساند که یکی از موارد مبالغه در تصدیق این است که شخص با عملش یک چیز را تصدیق نماید نه صرفاً با لسان

• **وَ الَّذِينَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ (۲۷)**

۸. بررسی "مشفقون من عذاب"

▪ مادّه شفق به معنای رخوت و ضعف و ظرافت است و به معنای خوف نیست که برخی گفته اند (التحقیق) بنابراین مشفقون در آیه به این معناست که در مقابل عذاب خدا از قوت به ضعف و از شدت به رخوت و از غلظت به دقّه منقلب می شوند. اشفق لازم است و با مِنْ متعدی می شود.

• **إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ (۲۸)**

۹. نقش جمله "إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ"

▪ جمله تعلیلیه است برای مشفقون همانطور که مرحوم علامه طباطبائی فرموده اند.

• وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ (۲۹)

۱۰. بررسی "حافظون لفروجهم"

▪ حفظ متعدی بنفسه است بنابراین لام، لام تقویت است.

• إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ (۳۰)

۱۱. نوع استثناء و تعیین مستثنی منه در "إلا علی ازواجهم"

▪ استثناء مفرغ است زیرا حافظون خواهان مفعول دوّم است (حافظون متضمن معنای محافظون

است که به مفعول دوّمش با علی متعدی می شود و به معنای مراقبت و مواظبت است نه به

معنای دفاع کردن)

۱۲. بررسی "ملکت ایمانهم"

▪ بحث از "یمین" در ذیل آیه ۳۹ قلم گذشت: «جمع یمین است که یمین بر "ایمان" و "ایمن" جمع

بسته می شود و اصل یمین به معنای دست راست است و به قسم از این جهت "یمین" گفته می

شود که هر کدام از طرفین که با قسم هم پیمان می شوند دست راستشان را به هم می دهند. و

به برکت یمن گفته می شود زیرا دست راست با زحمتش باعث آن می شود».

▪ در اینجا می فرماید: آنچه را که دستانتان مالک است کنایه از تحت قدرت بودن این ملک

است زیرا دست راست ابزار قدرت است.

۱۳. نوع فاء در "فائهم غیر ملومین"

▪ دو احتمال:

۱. فصیحه رابط جواب شرط مقدر: إن لم یحفظوا فروجهم علی ازواجهم أو ما ملکت ایمانهم

فائهم غیر ملومین

۲. تعلیلیه از استثناء